

KAMIL MAJEWSKI
Uniwersytet Śląski
majewski.kamil.87@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3775-2815>

FUNDACJA RODZINNA W PROCESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRANIU PIENIĘDZY INSTYTUCJI OBOWIĄZANEJ

FAMILY FOUNDATION IN THE COUNTERACTING MONEY LAUNDERING PROCESS OF THE OBLIGATED ENTITIES

Abstract: The Act of January 26, 2023, on Family Foundations introduced the possibility of establishing a family foundation in Poland, which has legal personality and all the necessary characteristics to participate in economic activity. A family foundation may also act as a client of an obligated entity. Along with the adoption of this Act a number of amending regulations were also adopted, including provisions amending the Act of March 1, 2018, on Counteracting Money Laundering and Terrorist Financing. Therefore, it became necessary to conduct a comprehensive analysis of the new legal solution from the perspective of counteracting money laundering and terrorism financing. It was determined that a family foundation is an entity to which specific counteracting money laundering rules should apply. From this perspective, the statute of a family foundation is a particularly important document. This study provides a detailed discussion of these issues.

Keywords: counteracting money laundering and terrorism financing; family foundation; money laundering risk; obligated entities

WSTĘP

Ustawą z 26 stycznia 2023 roku o fundacji rodzinnej¹ (dalej: f.r.) do polskiego porządku prawnego został wprowadzony nowy rodzaj podmiotu w postaci – jak wskazuje tytuł ustawy – fundacji rodzinnej. W literaturze przedmiotu

¹ Dz.U. z 2023 r. poz. 326.

Artykuły w czasopiśmie dostępne są na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

wskazuje się, że intencją tego rozwiązania było wprowadzenie sposobu na gromadzenie i zachowanie majątku rodzinnego, również w okresie wykraczającym poza jedno pokolenie².

Obecnie obowiązujące rozwiązanie regulacyjne zakłada, że fundacja rodzinna z chwilą jej skutecznego zawiązania (utworzenia) staje się osobą prawną, która skupia wokół siebie co najmniej kilka podmiotów o różnym statusie i znaczeniu oraz może wykonywać działalność gospodarczą w określonym ustawowo zakresie. Już na tym etapie rozważań uwidacznia się możliwość pojawienia się tego podmiotu w obrocie gospodarczym, w tym także w roli klienta instytucji obowiązanej³ w rozumieniu ustawy z 1 marca 2018 roku o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy (ang. *anti-money laundering*, dalej: AMLu) oraz finansowaniu terroryzmu⁴.

Wśród przepisów f.r. są również i takie, które mają charakter zmieniający, tj. dokonują zmian w innych aktach prawnych (ustawach) polskiego porządku prawnego. Jedną z ustaw, w której dokonano zmian, jest AMLu. Zatem w wyniku wprowadzenia fundacji rodzinnej do polskiego porządku prawnego, niezależnie od powyżej sformułowanych wniosków w odniesieniu do udziału tych podmiotów w obrocie gospodarczym, podmioty te zostały uwzględnione w systemie przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (ang. *anti-money laundering and counteracting the financing of terrorism*, dalej: AML/CFT), który wynika z AMLu.

W związku z tym, że omawiane rozwiązanie prawne jest stosunkowo nowe, a jednocześnie jego wprowadzeniu towarzyszyła ingerencja w przepisy AMLu, niezbędna staje się pogłębiona analiza prawna roli i udziału fundacji rodzinnej w procesie AML/CFT. W obrębie problematyki fundacji rodzinnych dostępnych jest już kilka prac naukowych, lecz żadna z nich nie odnosi się do problematyki AML/CFT. Celem niniejszego artykułu jest omówienie aspektów prawnych dotyczących tych podmiotów istotnych z punktu widzenia problematyki AML/CFT, a teże analizie zostaną poddane przede wszystkim przepisy f.r. oraz AMLu.

Pod pojawiającym się określeniem problematyki lub obszaru AML/CFT rozumie się całokształt okoliczności (przede wszystkim prawnych), które skła-

² R. ADAMUS, P. STEC, *Fundacje rodzinne. Komentarz*, Warszawa 2024, Legalis.

³ W zakresie podmiotów zaangażowanych w system AML/CFT w Polsce zob. A. GOLONKA, *Zakres podmiotowy ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy w świetle znówelizowanych przepisów*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” (2020), z. 3, s. 155-168 oraz K. MAJEWSKI, *Rola prokuratora w systemie AML/CFT. Uwagi na tle przepisów ustawy AML*, „Studia Prawnoustrojowe” (2025), nr 69, s. 429-430.

⁴ Dz.U. z 2023 r. poz. 1124.

dają się na przeciwdziałanie praniu pieniędzy lub finansowaniu terroryzmu. Z kolei pod określeniem proces AML/CFT w niniejszej pracy rozumie się ciąg powiązanych ze sobą czynności, wynikających z przepisów prawa powszechnie obowiązującego, w szczególności AMLu, podejmowanych przez właściwe organy państwowe lub instytucje obowiązane w rozumieniu AMLu.

1. CHARAKTER PRAWNY FUNDACJI RODZINNEJ

Jak już wspomniano, f.r. przyznaje fundacji rodzinnej osobowość prawną⁶ (cechę normatywną⁷), a celem bytu prawnego tego podmiotu jest gromadzenie mienia, zarządzania nim i spełnianie świadczeń w interesie określonych ustawowo podmiotów (art. 2 ust. 1 f.r.)⁸. W tak ukształtowanym stanie prawnym, z punktu widzenia cywilistycznego skutecznie powstała fundacja rodzinna jest jednostką organizacyjną, której przepis szczególny w postaci art. 2 ust. 1 f.r. przyznaje osobowość prawną⁹ w rozumieniu art. 33 ustawy z 23.4.1964 r. Kodeks cywilny¹⁰ (dalej k.c.). Wobec tego, z chwilą wpisu do właściwego rejestru (art. 24 f.r.) fundacja rodzinna staje się odrębnym podmiotem prawnym i ma wszystkie prawne przymioty (posiadanie zdolności prawnej oraz zdolności do czynności prawnych¹¹) do występowania w obrocie gospodarczym¹².

Kolejne przepisy f.r. wskazują istotne z punktu widzenia bytu prawnego fundacji rodzinnej terminy. Zgodnie z art. 4 ust. 1 f.r. podmiot ten nabywa osobowość prawną z chwilą wpisu do właściwego rejestru, a na podstawie art. 4

⁶ W zakresie dopuszczalnych prawnie metod nadawania osobowości prawnej w polskim porządku prawnym zob. R. STRUGAŁA, *Komentarz do art. 33*, [w:] E. GNIEWEK, P. MACHNIKOWSKI, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023, Legalis.

⁷ P. SOBOLEWSKI, *Komentarz do art. 33*, [w:] K. OSAJDA, W. BORYSIK (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2024, Legalis.

⁸ Zob. także L. BIELECKI, *Fundacja rodzinna jako propozycja zabezpieczenia interesów majątkowych podstawowej komórki społecznej w warunkach kryzysu*, „Studia Prawnoustrojowe” (2023), nr 62, s. 29-38 oraz D. PODEDWORNA-TARNOŃSKA, M. CHREBELSKI, *Perspektywy rozwoju fundacji rodzinnych w Polsce w świetle korzyści organizacyjnych i podatkowych fundatora i beneficjentów*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów” (2024), nr 199, s. 95-117.

⁹ Konsekwencją wprowadzenia art. 2 ust. 1 f.r. jest rozszerzenie katalogu osób prawnych, lecz nadal pozostaje on zamknięty. Szerzej o katalogu osób prawnych w polskim porządku prawnym zob. P. Sobolewski, *Komentarz*.

¹⁰ Dz.U. z 2024 r. poz. 1061.

¹¹ STRUGAŁA, *Komentarz*.

¹² W zakresie innych skutków tego stanu rzeczy zob. A. MARIAŃSKI, *Fundacja rodzinna – nowy podatek podatku dochodowego od osób prawnych*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego” (2024), nr 2, s. 51-52.

ust. 2 f.r. jest to rejestr fundacji rodzinnych, który prowadzi Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim¹³.

F.r. dopuszcza jeszcze, na wzór rozwiązań przyjętych w Kodeksie spółek handlowych¹⁴ (dalej: k.s.h.), rozwiązanie częściowe, tj. podmiot w organizacji. Zgodnie z art. 23 ust. 1 f.r. z chwilą sporządzenia aktu założycielskiego albo ogłoszenia testamentu powstaje fundacja rodzinna w organizacji, która na podstawie kolejnych przepisów f.r. zarządza we własnym imieniu posiadanym majątkiem i zapewnia jego ochronę, w szczególności nabywa prawa, w tym własność nieruchomości i inne prawa rzeczowe, zaciąga zobowiązania, pozywa i jest pozywana (art. 23 ust. 3 f.r.). W tym miejscu należy jednak dokonać pewnego zastrzeżenia w związku z treścią art. 24 f.r., z którego jednoznacznie wynika, że uzyskanie osobowości prawnej przez fundację rodzinną następuje z chwilą wpisu do właściwego rejestru. Zatem dopiero w tym terminie mamy do czynienia z pełnoprawną fundacją rodzinną. Zatem fundacja rodzinna w organizacji rozpoczyna swój byt z chwilą sporządzenia aktu założycielskiego albo ogłoszenia testamentu i kończy go z chwilą wpisu do właściwego rejestru. Tylko w tym okresie możemy mówić o podmiocie w organizacji.

Jeżeli chodzi o zidentyfikowanie w obrocie gospodarczym tego podmiotu, f.r. przewiduje tutaj rozwiązanie ułatwiające taką identyfikację, gdyż wymaga, aby nazwa tej osoby prawnej zawierała dodatkowe oznaczenie „Fundacja Rodzinna” (art. 3 ust. 1 f.r.), a w obrocie dopuszcza się również używanie skrótu „F.R.” (art. 3 ust. 2 f.r.). Obie wskazane kategorie są, na podstawie art. 3 ust. 3 f.r., zarezerwowane wyłącznie dla fundacji rodzinnych¹⁵. Analogiczne rozwiązanie zostało przewidziane w art. 23 ust. 2 f.r. w odniesieniu do fundacji rodzinnych w organizacji. Zatem w praktyce, czy to ze względu na przepisy AMLu, czy też inne przepisy i wynikające z nich obowiązki, nie powinno być trudności w rozpoznaniu, że chodzi o tę konkretną formę prawną, bez względu na etap organizacyjny (podmiot w organizacji czy fundacja rodzinna w pełnym kształcie prawnym), na którym podmiot ten aktualnie się znajduje. Podobne wymogi f.r. formułuje w stosunku do treści oświadczeń składanych przez fundację rodzinną niektórym kategoriom podmiotów (art. 7 f.r.).

¹³ Szerzej o procedurze powstania fundacji rodzinnej zob. M. BIENIAK, *Fundacja rodzinna – organizacja i funkcjonowanie*, „Palestra. Pismo Adwokatury Polskiej” (2023), nr 3, s. 48-61.

¹⁴ Ustawa z 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2024 r. poz. 18).

¹⁵ Szerzej o skutkach takiego rozwiązania zob. R. ADAMUS, *Komentarz do art. 3*, [w:] R. ADAMUS, P. STEC, *Fundacje rodzinne. Komentarz*, Warszawa 2024, Legalis.

2. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA FUNDACJI RODZINNEJ

Przepis art. 5 f.r. przyznaje fundacji rodzinnej możliwość prowadzenia działalności gospodarczej, lecz wyznacza dopuszczalny zakres tego rodzaju aktywności¹⁶.

Na wstępie rozważań dotyczących aktywności biznesowej fundacji rodzinnej wskazać należy, że w zakresie pojęcia działalności gospodarczej wspomniany przepis f.r. odsyła do art. 3 ustawy z 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców¹⁷ (dalej: PrPrzedsiębiorców), który za działalność gospodarczą uznaje zorganizowaną działalność zarobkową, wykonywaną we własnym imieniu i w sposób ciągły¹⁸. W orzecznictwie sądowym na kanwie definicji działalności gospodarczej, o której mowa w art. 3 PrPrzedsiębiorców wskazuje się, że o kwalifikacji określonej działalności przesądzają kryteria obiektywne, które w tym przypadku należy sprowadzić do tego, czy dana działalność jest legalna i obiektywnie zdolna przynosić zysk podmiotowi, który ją prowadzi¹⁹ (nastawiona na zysk²⁰), a także powtarzalna i w założeniu kontynuowana na przestrzeni czasu²¹ (nieokresowa i niesporadyczna²²).

Wspomniane ograniczenie dopuszczalnej działalności gospodarczej wykonywanej przez fundację rodzinną zostało wyznaczone katalogiem zawartym w art. 5 ust. 1 f.r., zgodnie z którym dopuszczalny zakres działalności gospodarczej obejmuje (katalog zamknięty²³):

¹⁶ Szerzej zob. J. WASZCZUK-NAPIÓRKOWSKA, *Prowadzenie działalności gospodarczej przez fundację rodzinną*, „Prawo w Działaniu” (2024), nr 60, s. 96-124 oraz W. KATNER, *O działalności gospodarczej fundacji i fundacji rodzinnej – głos w dyskusji*, „Przegląd Prawa Handlowego” (2024), nr 10, s. 40-45.

¹⁷ Dz.U. z 2024 r. poz. 236.

¹⁸ Szerzej o tzw. czterech cechach działalności gospodarczej zob. G. LUBEŃCZUK, *Komentarz do art. 3*, [w:] G. LUBEŃCZUK, A. WOŁOSZYN-CICHOCKA, M. ZDYB, *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis.

¹⁹ Wyrok NSA z 29.10.2024 r., III OSK 1713/24, Legalis nr 3141782. W zakresie ewolucji pojęcia działalności gospodarczej zob. G. KOZIEL, *Komentarz do art. 3 Prawa przedsiębiorców*, [w:] G. KOZIEL (red.), *Prawo przedsiębiorców. Przepisy wprowadzające do Konstytucji Biznesu. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis.

²⁰ Postanowienie SN z 14.8.2024 r., III USK 39/24, Legalis nr 3112554. W szczególności zob. wywód SN dotyczący tego, że nastawienie na zysk nie zawsze oznacza osiągnięcie zysku.

²¹ Wyrok SN z 22.5.2024 r., III USKP 49/23, Legalis nr 3084424.

²² Wyrok SN z 14.5.2024 r., III USKP 18/23, Legalis nr 3081376.

²³ Wyrok WSA w Poznaniu z 22.2.2024 r., I SA/Po 895/23, Legalis nr 3051920.

- 1) zbywanie mienia, o ile mienie to nie zostało nabyte wyłącznie w celu dalszego zbycia²⁴,
- 2) najem, dzierżawę lub udostępnianie mienia do korzystania na innej podstawie,
- 3) przystępowanie do spółek handlowych, funduszy inwestycyjnych, spółdzielni oraz podmiotów o podobnym charakterze, mających swoją siedzibę w kraju albo za granicą, a także uczestniczenie w tych spółkach, funduszach, spółdzielniach lub podmiotach,
- 4) nabywanie i zbywanie papierów wartościowych, instrumentów pochodnych i praw o podobnym charakterze,
- 5) udzielanie pożyczek:
 - a. spółkom kapitałowym, w których fundacja rodzinna posiada udziały lub akcje,
 - b. spółkom osobowym, w których fundacja rodzinna uczestniczy jako wspólnik,
 - c. beneficjentom,
- 6) obrót zagranicznymi środkami płatniczymi należącymi do fundacji rodzinnej w celu dokonywania płatności związanych z działalnością fundacji rodzinnej,
- 7) produkcję przetworzonych w sposób inny niż przemysłowy produktów roślinnych i zwierzęcych, z wyjątkiem przetworzonych produktów roślinnych i zwierzęcych uzyskanych w ramach prowadzonych działów specjalnych produkcji rolnej oraz produktów opodatkowanych podatkiem akcyzowym, o ile ilość produktów roślinnych lub zwierzęcych pochodzących z własnej uprawy, hodowli lub chowu użytych do produkcji danego produktu stanowi co najmniej 50% tego produktu,
- 8) gospodarkę leśną.

Kolejne jednostki redakcyjne art. 5 f.r. doprecyzowują lub zawężają zakresy poszczególnych elementów katalogu zawartego w art. 5 ust. 1 f.r.

Powyżej przedstawione wyliczenie wynikające z art. 5 ust. 1 f.r. prowadzi do tego, że fundacja rodzinna – podejmując pewnego rodzaju aktywności w ramach wykonywanej działalności gospodarczej – może stać się klientem w rozumieniu art. 2 ust. 2 pkt 10 AMLu, gdyż przepis ten pod określeniem klienta na kanwie AMLu rozumie osobę fizyczną, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, której instytucja obowiązana świadczy usługi lub dla której wykonuje czynności wchodzące w zakres

²⁴ Szerzej o zakresie poszczególnych pkt wyliczenia zob. wyrok WSA w Poznaniu z 14.5.2024 r., I SA/Po 152/24, Legalis nr 3080387.

prowadzonej przez nią działalności zawodowej, w tym podmiot, z którym instytucja obowiązana nawiązuje stosunki gospodarcze lub na zlecenie której przeprowadza transakcję okazjonalną. Jest to o tyle istotne, że instytucje obowiązane w rozumieniu art. 2 ust. 1 AMLu mają, wynikający z art. 33 ust. 1 AMLu, obowiązki stosowania wobec swoich klientów środków bezpieczeństwa finansowego, a także inne obowiązki wynikające z pozostałych przepisów AMLu.

3. PODMIOTY ZWIĄZANE Z FUNDACJĄ RODZINNĄ I ICH STATUS PRAWNY

Fundacja rodzinna skupia wokół siebie kilka osób, których rola w tym podmiocie jest różna.

Po pierwsze, f.r. wyszczególnia osobę lub osoby fizyczne, którym przyznaje się status fundatora. Oprócz tego, że osoba ta składa oświadczenie o ustanowieniu fundacji w akcie założycielskim albo testamencie (art. 11 f.r.), ustala również statut, dla którego zastrzega się formę aktu notarialnego (art. 26 ust. 1 f.r.), a także wnosi mienie na pokrycie funduszu założycielskiego o wartości nie niższej niż 100 000 zł (art. 17 f.r.).

Jeżeli chodzi o wspomniany statut fundacji rodzinnej, wskazać należy, że z treści art. 26 ust. 2 f.r. wynika, iż jest to dokument o kluczowym znaczeniu dla fundacji rodzinnej. Przepis ten wymaga, aby statut określał (zakres obligatoryjny) m.in. szczegółowy cel funkcjonowania fundacji rodzinnej, beneficjentów oraz zakres ich uprawnień, wartość funduszu założycielskiego, a także zasady powoływania i odwoływania oraz uprawnienia i obowiązki członków organów fundacji rodzinnej, w tym zasady jej reprezentacji. Niezależnie od tego, f.r. dopuszcza taką sytuację, w której w statucie znajdują się również inne elementy, co zostało wprost zaadresowane w art. 26 ust. 3 f.r. W tak zarysowanym stanie prawnym statut staje się kluczowym dokumentem również z punktu widzenia problematyki AML/CFT, w tym realizacji niektórych obowiązków ustawowych, jak chociażby identyfikacja i weryfikacja beneficjentów rzeczywistych tego podmiotu. Ze statutu mogą również wynikać okoliczności, które będą użyteczne w identyfikacji i ocenie ryzyka prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (ang. *money laundering/financing of terrorism*, dalej: ML/FT) fundacji rodzinnej, jeśli będzie ona występowała w roli klienta instytucji obowiązanej w rozumieniu AMLu.

Nie ulega wątpliwości, że fundator jest osobą, która posiada kluczowy wpływ zarówno na to, jak będzie ukształtowana fundacja rodzinna, jak i na to,

jak ona będzie później funkcjonowała. Z powodu tych okoliczności fundator jest istotną osobą z punktu widzenia problematyki AML/CFT.

Druga kategoria podmiotów, która pojawia się w f.r. w odniesieniu do fundacji rodzinnej to beneficjenci, którymi mogą być następujące podmioty (art. 30 ust. 1 i 2 f.r.):

- 1) osoba lub osoby fizyczne,
- 2) organizacja pozarządowa, o której mowa w art. 3 ust. 2 ustawy z 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie²⁵, prowadząca działalność pożytku publicznego w rozumieniu art. 3 ust. 1 tej ustawy,
- 3) fundator.

Beneficjenci w fundacji rodzinnej są podmiotami, które otrzymują od fundacji określone świadczenia lub mienie. Jednocześnie f.r. wyposaża beneficjentów w uprawnienie do uzyskiwania informacji o działalności fundacji (art. 42 ust. 1 f.r.). Beneficjenci tworzą również jeden z organów fundacji rodzinnej – zgromadzenie beneficjentów, o ile przyznano im w statucie uprawnienie do uczestniczenia w tym gremium (art. 70 f.r.), a samo uczestniczenie i wykonywanie prawa głosu może odbywać się osobiście lub przez pełnomocnika (art. 74 ust. 1 f.r.). Zgromadzeniu beneficjentów f.r. powierza możliwość decydowania o istotnych z punktu widzenia fundacji rodzinnej kwestiach, tj. wymaga, aby w następujących sprawach podejmowane były uchwały tego organu (art. 72 f.r.):

- 1) rozpatrzenie i zatwierdzenie sprawozdania finansowego fundacji rodzinnej za poprzedni rok obrotowy,
- 2) udzielenie absolutorium członkom organów fundacji rodzinnej z wykonania przez nich obowiązków,
- 3) podział lub pokrycie wyniku finansowego netto,
- 4) wybór firmy audytorskiej, w przypadku gdy sprawozdanie finansowe podlega badaniu, zgodnie z przepisami prawa,
- 5) inne sprawy wymienione w f.r. lub statucie.

Wobec powyższego, wskazać należy, że beneficjent (lub odpowiednio beneficjenci) fundacji rodzinnej jest osobą, która posiada wpływ na to, jak będzie funkcjonowała fundacja rodzinna, o ile w statucie fundator przyznał im możliwość uczestniczenia w zgromadzeniu beneficjentów. Z powodu tych okoliczności beneficjent, co do zasady, jest istotną osobą z punktu widzenia problematyki AML/CFT.

Ostatnią kategorią podmiotów są organy fundacji rodzinnej oraz ich członkowie. Zgodnie z art. 43 f.r. dopuszczalnym prawnie rozwiązaniem jest usta-

²⁵ Dz.U. z 2024 r. poz. 1491.

nowienie w fundacji rodzinnej trzech organów, tj. zarządu, rady nadzorczej oraz zgromadzenia beneficjentów. Jednak kolejne przepisy f.r. wskazują, że nie wszystkie organy wymienione w art. 43 f.r. są obligatoryjne. Przykładowo, z art. 64 ust. 1 f.r. wynika, że stanowienie rady nadzorczej jest uprawnieniem fundatora („fundator w statucie może ustanowić radę nadzorczą”). Zaś art. 70 ust. 1 f.r. już nakłada na fundatora obowiązek w zakresie ustanowienia zgromadzenia beneficjentów, a nie przyznaje mu takiego uprawnienia („fundator w statucie ustanawia zgromadzenie beneficjentów”). Zatem, oprócz wyłączenia się następnego argumentu przemawiającego za powyżej sformułowaniem wnioskiem, tj. za tym, że fundator jest osobą, która ma ogromny wpływ na fundację rodzinną, należy także sformułować wniosek, że do obligatoryjnych organów fundacji rodzinnej należy zarząd i zgromadzenie beneficjentów, a rada nadzorcza może, ale nie musi, występować w fundacji rodzinnej, czyli jest organem fakultatywnym (powołanym wolą fundatora wyrażoną w statucie). Jednakże, jeśli już organ ten zostanie przewidziany i powołany, staje się istotny zarówno z punktu widzenia fundacji rodzinnej, jak i z punktu widzenia problematyki AML/CFT. Pozostałe spośród wymienionych organów są trwale istotne dla tej problematyki.

4. PERSPEKTYWA AML/CFT

Art. 139 f.r. dokonuje zmian w dwóch przepisach AMLu. Pierwszym z nich jest definicja beneficjenta rzeczywistego zawarta w art. 2 ust. 2 pkt 1 lit. b AMLu. W drugim przypadku chodzi o definicję trustu, czyli treść art. 2 ust. 2 pkt 24 AMLu.

Zmiana art. 2 ust. 2 pkt 1 lit. b AMLu wynikała z art. 139 pkt 1 f.r. i polegała na uwzględnieniu w części definicji beneficjenta rzeczywistego dotyczącej trustów fundacji rodzinnej. Ze względu na początek brzmienia definicji z art. 2 ust. 2 pkt 1 AMLu i brak zmian w tym konkretnym zakresie niezmiennie za beneficjenta rzeczywistego uważa się każdą osobę fizyczną sprawującą bezpośrednio lub pośrednio kontrolę nad klientem poprzez posiadane uprawnienia, które wynikają z okoliczności prawnych lub faktycznych, umożliwiające wywieranie decydującego wpływu na czynności lub działania podejmowane przez klienta lub każdą osobę fizyczną, w imieniu której są nawiązywane stosunki gospodarcze lub jest przeprowadzana transakcja okazjonalna²⁶, lecz jed-

²⁶ Szerzej o ustawowej definicji beneficjenta rzeczywistego zob. J. OLSZEWSKI, *Ważniejsze obowiązki informacyjne jako działania prewencyjne w sytuacjach podejrzenia prania pieniędzy lub*

nocześnie z przepisu w brzmieniu po zmianie wynika, że w odniesieniu do fundacji rodzinnej ustalenie beneficjenta rzeczywistego fundacji rodzinnej przez instytucję obowiązującą w procesie AML/CFT polega na ustaleniu osób, które występują w fundacji w roli, o której mowa w zmienionym art. 2 ust. 2 pkt 1 lit. b AMLu. Skutkiem tego rozwiązania jest przesądzenie na poziomie ustawowym, które podmioty uznaje się za beneficjenta rzeczywistego fundacji rodzinnej (*de facto* za beneficjentów rzeczywistych, ponieważ podmiotów jest co najmniej kilka), co znacząco ułatwia praktykę stosowania tych przepisów. W zmienionym (obecnie obowiązującym) stanie prawnym w przypadku fundacji rodzinnej za beneficjenta rzeczywistego tej osoby prawnej uważa się:

- 1) fundatora,
- 2) członka zarządu,
- 3) członka rady nadzorczej,
- 4) beneficjenta,
- 5) inną osobę lub osoby, które posiadają uprawnienia lub obowiązki równoważne do określonych w pkt. 1-4.

Powyżej przedstawione wyliczenie wymaga pewnego doprecyzowania. Po pierwsze, chociaż w art. 2 ust. 2 pkt 1 lit. b AMLu jest mowa o członku zarządu (liczba pojedyncza), należy to odnieść także do innych członków zarządu, jeśli zostali powołani w fundacji rodzinnej. Art. 56 f.r. dopuszcza możliwość powołania zarządu wieloosobowego, a nie ma podstaw do tego, aby dokonywać w tym zakresie rozróżnienia i odmiennie traktować poszczególnych członków zarządu. Po drugie, w związku z treścią art. 66 f.r. analogiczne wnioski należy sformułować w odniesieniu do wymienionego członka rady nadzorczej. Oprócz tego, przypomnieć należy, że zgodnie z art. 64 ust. 1 f.r. rada nadzorcza jest fakultatywnym organem fundacji rodzinnej, której ustanowienie w tym podmiocie zależy od woli fundatora. Zatem w niektórych przypadkach członków rady nadzorczej może nie być, a skutkiem tego będzie brak takiego beneficjenta rzeczywistego w rozumieniu AMLu. Jednak, gdy nastąpi ustanowienie i powołanie tego organu, jego członkowie będą beneficjentami rzeczywistymi fundacji rodzinnej.

Kolejna kwestia to pewnego rodzaju zbieżność pojęć na kanwie przepisów f.r. i AMLu w odniesieniu do beneficjenta. Art. 2 ust. 2 pkt 1 lit. b AMLu odnosi się do beneficjenta w rozumieniu f.r., a więc beneficjent fundacji rodzinnej będzie również beneficjentem rzeczywistym w procesie AML/CFT. Jednocześnie przepis AMLu w żaden sposób nie różnicuje statusu poszcze-

gólnych beneficjentów, pomimo tego że czyni to f.r. Wobec tego, w obecnie obowiązującym stanie prawnym za beneficjenta rzeczywistego w rozumieniu właściwych przepisów AMLu należy uznać każdego beneficjenta fundacji rodzinnej.

Ostatnia kwestia to inne osoby, o których mowa w pkt. 5. W tym przypadku, mając na względzie cel nadrzędny AML/CFT wynikający z AMLu i różnego rodzaju warianty przewidziane w f.r., należy opowiedzieć się za rozwiązaniem polegającym na szczegółowej analizie dokumentacji fundacji rodzinnej, w szczególności jej statutu w celu ustalenia również innych osób, którym na podstawie przepisów f.r. przyznano szczególne uprawnienia, a nie poprzestawanie na przyjęciu, że wyłącznie podmioty wymienione w pkt. 1-4 są beneficjentami rzeczywistymi fundacji rodzinnej. Takie podejście do tego zagadnienia, w obecnie obowiązującym stanie prawnym, pozwala na realizację celu AML/CFT.

Odnosząc powyższe ustalenia i wnioski do innych rozwiązań AMLu dotyczących beneficjentów rzeczywistych, można pokusić się o wniosek, że są one nietypowe, przede wszystkim dlatego, że zrównują sytuację prawną wszystkich wymienionych osób występujących w fundacji rodzinnej, chociaż ich rola w tym podmiocie może znacząco się różnić. Rozwiązanie przyjęte w art. 2 ust. 2 pkt 1 lit. a AMLu w odniesieniu do osób prawnych (a przecież taką też jest fundacja rodzinna na podstawie przepisów f.r.) polega na tym, że w pierwszej kolejności ustala się inne osoby niż członkowie organów, które spełniają ustawowe przesłanki, a dopiero w przypadku ich braku – członków organu zarządzającego lub osoby fizyczne, pełniące wyższe funkcje kierownicze. Odmienności te i przełamanie dotychczasowej praktyki w odniesieniu do osób prawnych należy mieć na względzie w realizacji obowiązków wynikających z AMLu, w szczególności art. 34 ust. 1 pkt 2 AMLu w stosunku do klienta będącego fundacją rodzinną.

Zmiana art. 2 ust. 2 pkt 24 AMLu, czyli definicji trustu, wynikała z art. 139 pkt 2 f.r. i polegała na uwzględnieniu w niej fundacji rodzinnej w ten sposób, że na kanwie AMLu, czyli w procesie AML/CFT, fundacja rodzinna w rozumieniu f.r. jest uważana za trust.

Niezależnie od powyższego obowiązki wynikające z AMLu, które powinny być realizowane przez instytucje obowiązane w stosunku do ich klientów, w tym do fundacji rodzinnych, jeśli wystąpią w takiej roli w obrocie gospodarczym, nie ograniczają się wyłącznie do omówionych kwestii. AMLu wpro-

wadza szereg innych obowiązków o zróżnicowanym charakterze²⁷, w szczególności:

1) obowiązek identyfikacji i oceny ryzyka ML/FT związanego ze stosunkami gospodarczymi lub transakcją okazjonalną (art. 33 ust. 2 AMLu), a w tym zakresie powinny być brane również pod uwagę czynniki dotyczące rodzaju klienta i celu stosunków gospodarczych (art. 33 ust. 3 pkt 1 i 6 AMLu),

2) obowiązek stosowania środków bezpieczeństwa finansowego innych niż identyfikacja beneficjenta rzeczywistego (art. 33 ust. 1 w zw. z art. 34 ust. 1 AMLu),

3) identyfikacja osób zajmujących eksponowane stanowisko polityczne – PEP²⁸ (art. 46 ust. 1 AMLu),

4) identyfikacja powiązania stosunków gospodarczych lub transakcji okazjonalnej z państwem trzecim wysokiego ryzyka – KWR (art. 43 ust. 2 pkt 10 w zw. z art. 44a AMLu).

Niektóre z wymienionych powyżej przykładowych obowiązków instytucji obowiązanych (identyfikacja PEP lub powiązania z KWR) materializuje dalsze obowiązki ustawowe, w tym stosowanie wzmożonych środków bezpieczeństwa finansowego, o których mowa w art. 44 ust. 1 AMLu oraz art. 44a tej ustawy, a także specyficzny proces decyzyjny w ramach instytucji obowiązanej²⁹, o którym mowa w art. 46 ust. 2 AMLu.

Fundacja rodzinna, jako klient instytucji obowiązanej, powinna być również uwzględniona w obowiązkach bezpośrednio niezwiązanych z konkretnym podmiotem, lecz z podmiotami w ujęciu rodzajowym i towarzyszącym im ryzykiem ML/FT. Przykładem takiego obowiązku jest identyfikacja i ocena ryzyka ML/FT instytucji obowiązanej, o której mowa w art. 27 AMLu³⁰.

²⁷ Zakres niektórych obowiązków niedługo ulegnie zmianie na skutek wdrożenia aktów prawnych UE z 2024 roku. Szerzej na ten temat zob. A. GOLONKA, *Unijny projekt „Pakietu AML” – reforma czy rewolucja w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy*, „Ius Novum” 18 (2024), nr 2, s. 1-22.

²⁸ Szerzej o tym statusie zob. W.Ł. GUNIA, *Unijna i krajowa definicja „osób zajmujących eksponowane stanowiska polityczne” w świetle konstytucyjnej zasady równości*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” (2012), nr 1, s. 200-201.

²⁹ Szerzej o kadrze kierowniczej wyższego szczebla zob. K. MAJEWSKI, *Sytuacja prawna członka zarządu banku w formie spółki akcyjnej w przepisach ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy*, „Studia Prawnoustrojowe” (2025), nr 70, s. 273-275.

³⁰ Szerzej o charakterze tego obowiązku zob. K. MAJEWSKI, *Risk assessment (ML/FT) of the obliged entities – comments in the context of art. 27 of the AML Act*, „Roczniki Administracji i Prawa” 4 (2020), nr 20, 51-59. W zakresie zmian wynikających z tzw. pakietu regulacyjnego z 2024 roku dla tego obowiązku zob. K. MAJEWSKI, *Ocena ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu instytucji obowiązanej w rozporządzeniu 2024/1624 z 31 maja 2024 r. na tle dotychczasowych rozwiązań prawnych*, „Roczniki Nauk Prawnych” 35 (2025), nr 3, s. 31-37.

WNIOSKI

Ustawa o fundacji rodzinnej wprowadziła w 2023 roku do polskiego porządku prawnego nowy rodzaj podmiotu w postaci fundacji rodzinnej, przy czym podmiot ten wpisuje się w dotychczasowy cywilistyczny katalog podmiotów z uwagi na to, że przyjmuje postać osoby prawnej. Przyjęta ostatecznie konstrukcja prawna fundacji rodzinnej przypomina dotychczas obowiązujące rozwiązania k.s.h.

Fundacja rodzinna rozpoczyna swój byt prawny z chwilą sporządzenia aktu założycielskiego albo ogłoszenia testamentu w ograniczonym zakresie (fundacja rodzinna w organizacji) oraz w pełnym zakresie z chwilą wpisu do właściwego rejestru (fundacja rodzinna jako osoba prawna). W każdym przypadku przepisy nakładają obowiązek odpowiedniego oznaczania tego podmiotu, więc identyfikacja tej konkretnej formy prawnej nie powinna stwarzać trudności.

Zarówno z punktu widzenia funkcjonowania fundacji rodzinnej, jak i problematyki AML/CFT szczególnie istotnym dokumentem jest statut, który sporządza w dedykowanej prawnie formie fundator.

Fundacja rodzinna może wykonywać działalność gospodarczą w zakresie i na zasadach określonych w f.r. Z tego powodu może pojawić się w obrocie gospodarczym i wchodzić z innymi podmiotami w interakcje, w tym występować w roli klienta instytucji obowiązanej w rozumieniu AMLu.

Fundacja rodzinna skupia wokół siebie kilka podmiotów będących w różnicowanej sytuacji prawnej. AMLu przesądza o tym, które z tych podmiotów powinny być uznawane za beneficjentów rzeczywistych w rozumieniu AMLu i na użytek procesu AML/CFT. Oprócz tego, w przypadku pojawienia się fundacji rodzinnej w roli klienta instytucji obowiązanej, niezbędne będzie zastosowanie wobec tego podmiotu środków bezpieczeństwa finansowego oraz zrealizowanie innych obowiązków wynikających z AMLu. W tym zakresie należy pamiętać o szeregu odmienności, które w odniesieniu do tych podmiotów formułuje f.r. i które w procesie AML/CFT, realizowanym przez instytucje obowiązane, będą wymagały nieco innego podejścia do fundacji rodzinnych aniżeli do innych osób prawnych.

BIBLIOGRAFIA

- ADAMUS Rafał, STEC Piotr, *Fundacje rodzinne. Komentarz*, Warszawa 2024.
- BIELECKI Leszek, *Fundacja rodzinna jako propozycja zabezpieczenia interesów majątkowych podstawowej komórki społecznej w warunkach kryzysu*, „Studia Prawnoustrojowe” (2023), nr 62, s. 29-38.
- BIENIAK Michał, *Fundacja rodzinna – organizacja i funkcjonowanie*, „Palestra. Pismo Adwokatury Polskiej” (2023), nr 3, s. 48-61.
- GNIEWEK Edward, MACHNIKOWSKI Piotr, *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2023.
- GOŁONKA Anna, *Zakres podmiotowy ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy w świetle znolizowanych przepisów*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” (2020), z. 3, s. 155-168.
- GOŁONKA Anna, *Unijny projekt „Pakietu AML” – reforma czy rewolucja w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy*, „Ius Novum” 18 (2024), nr 2, s. 1-22.
- GUNIA Wojciech Ł., *Unijna i krajowa definicja „osób zajmujących eksponowane stanowiska polityczne” w świetle konstytucyjnej zasady równości*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” (2012), nr 1, s. 200-201.
- KATNER Wojciech, *O działalności gospodarczej fundacji i fundacji rodzinnej – głos w dyskusji*, „Przegląd Prawa Handlowego” (2024), nr 10, s. 40-45.
- KOZIEŁ Grzegorz (red.), *Prawo przedsiębiorców. Przepisy wprowadzające do Konstytucji Biznesu. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis.
- LUBEŃCZUK Grzegorz, *Komentarz do art. 3*, [w:] G. LUBEŃCZUK, A. WOŁOSZYN-CICHOCKA, M. ZDYB, *Prawo przedsiębiorców. Komentarz*, Warszawa 2019, Legalis.
- MAJEWSKI Kamil, *Risk assessment (ML/FT) of the obliged entities – comments in the context of art. 27 of the AML Act*, „Roczniki Administracji i Prawa” (2020), nr 4, s. 51-59.
- MAJEWSKI Kamil, *Ocena ryzyka prania pieniędzy i finansowania terroryzmu instytucji obowiązanej w rozporządzeniu 2024/1624 z 31 maja 2024 r. na tle dotychczasowych rozwiązań prawnych*, „Roczniki Nauk Prawnych” 35 (2025), nr 3, s. 31-37.
- MAJEWSKI Kamil, *Rola prokuratora w systemie AML/CFT. Uwagi na tle przepisów ustawy AML*, „Studia Prawnoustrojowe” (2025), nr 69, s. 429-430.
- MAJEWSKI Kamil, *Sytuacja prawna członka zarządu banku w formie spółki akcyjnej w przepisach ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy*, „Studia Prawnoustrojowe” (2025), nr 70, s. 273-275.
- MARIAŃSKI Adam, *Fundacja rodzinna – nowy podatnik podatku dochodowego od osób prawnych*, „Kwartalnik Prawa Podatkowego” (2024), nr 2, s. 51-52.
- OLSZEWSKI Jan, *Ważniejsze obowiązki informacyjne jako działania prewencyjne w sytuacjach podejrzenia prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” (2020), z. 110, s. 153-154.
- OSAJDA Konrad, BORYSIAK Witold (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2024.
- PODEDWORNA-TARNOŃSKA Dorota, CHREBELSKI Marcin, *Perspektywy rozwoju fundacji rodzinnych w Polsce w świetle korzyści organizacyjnych i podatkowych fundatora i beneficjentów*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów” (2024), nr 199, s. 95-117.
- WASZCZUK-NAPIÓRKOWSKA Jolanta, *Prowadzenie działalności gospodarczej przez fundację rodzinną*, „Prawo w Działaniu” (2024), nr 60, s. 96-124.

FUNDACJA RODZINNA
W PROCESIE PRZECIWDZIAŁANIA PRANIU PIENIĘDZY INSTYTUCJI OBOWIĄZANEJ

STRESZCZENIE

Ustawą z 26 stycznia 2023 r. o fundacji rodzinnej wprowadzono w Polsce możliwość ustanawiania fundacji rodzinnej, która posiada osobowość prawną i wszelkie niezbędne cechy do występowania w obrocie gospodarczym. Może ona również wystąpić w roli klienta instytucji obowiązanej. Wraz z przyjęciem przepisów ww. ustawy, przyjęto również szereg przepisów zmieniających (integralna część ustawy z 26 stycznia 2023 r.), w tym przepisów dokonujących zmian w ustawie z 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. W związku z tym niezbędne stało się przeprowadzenie kompleksowej analizy nowego rozwiązania prawnego z punktu widzenia problematyki przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Ustalono, że fundacja rodzinna jest podmiotem, do którego należy stosować szczególne zasady postępowania w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy. Z punktu widzenia tej problematyki szczególnie istotnym dokumentem jest statut fundacji rodzinnej. Zagadnienia te zostały szczegółowo omówione w niniejszym opracowaniu.

Słowa kluczowe: przeciwdziałanie praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu; fundacja rodzinna; ryzyko prania pieniędzy; instytucje obowiązane